

Dječje folklorne igre i plesovi Posavine

Petrkač, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:787762>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Petra Petrkač

DJEČJE FOLKLORNE IGRE I PLESOVI POSAVINE

Završni rad

Petrinja, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Petra Petrkač

DJEČJE FOLKLORNE IGRE I PLESOVI POSAVINE

Završni rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. sc. Marija Lorger

Petrinja, 2022.

SADRŽAJ

Dječje folklorne igre i plesovi Posavine.....	1
SAŽETAK	1
Children's folklore games and dances of Posavina	2
SUMMARY	2
UVOD.....	3
NARODNI PLES U PREDŠKOLSKOJ DOBI	4
Izbor i priprema primjerenih dječjih narodnih plesova	4
HRVATSKI FOLKLOR	6
Kulturno – povijesne značajke hrvatskih narodnih plesova	7
NARODNE IGRE I PLESOVI	9
Struktura narodnog plesa	9
Stil narodnog plesa.....	9
Kontekst narodnog plesa	9
PLESNE ZONE.....	10
Alpska plesna zona.....	10
Jadranska plesna zona.....	11
Dinarska plesna zona	12
Panonska plesna zona	13
POSAVINA.....	14
Narodna nošnja Posavine	14
Glazba u Posavini.....	18
TRADICIONALNE DJEČJE FOLKLORNE IGRE I PLESOVI POSAVINE.....	20
Trejti muž (Martinska Ves, Posavina).....	20
Pretikač (Martinska Ves, Posavina).....	21
Jarec (Martinska Ves, Posavina)	21
Žaba (Martinska Ves, Posavina).....	22
Slepi miš (Martinska Ves, Posavina)	22
Škurek (Martinska Ves, Posavina).....	23
Burmutica (Martinska Ves, Posavina).....	24
Sedam godin' okolo (Martinska Ves, Posavina).....	25
Stara baba, stari ded' (Martinska Ves, Posavina)	26
'Ko je moje guske krao? (Martinska Ves, Posavina).....	27
Doletjela mala ptica (Martinska Ves, Posavina)	28
TRADICIONALNE DJEČJE FOLKLORNE IGRE POSAVINE PREMA USMENOJ PREDAJI	29

Čmrge (Martinska Ves, Posavina)	30
Prstenak (Martinska Ves, Posavina)	31
Trnak (Martinska Ves, Posavina)	32
Škanjec (Martinska Ves, Posavina)	33
Lige, lige (Martinska Ves, Posavina)	34
Kotakanje/kotačenje (Martinska Ves, Posavina)	35
Trika (Martinska Ves, Posavina)	36
SAT TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE S ELEMENTIMA DJEČJEG FOLKLORNOG PLESA	37
PRIMJER SATA TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE SA SADRŽAJIMA DJEČJIH FOLKLORNIH PLESOVA POSAVINE	38
ZAKLJUČAK	40
LITERATURA	41
POPIS KAZIVAČA	41
IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA	42

Dječje folklorne igre i plesovi Posavine

SAŽETAK

Hrvatska je zemlja s vrlo bogatom kulturom i narodnim običajima. Jedan mali dio tih običaja čine i dječje folklorne igre i plesovi Posavine. Posavinom se naziva nizinsko područje uz srednji i donji tok rijeke Save i njezinih pritoka. Djeca u Posavini od malih su nogu pomagala u radu, čuvajući stoku na pašnjaku. Tijekom ispaše smišljala su različite igre kako bi se zabavila. Igre koje su nastale spontano prenosile su se s generacije na generaciju i tako postale tradicija Posavine. Tradicionalne igre i plesovi u odgoju djece predškolske dobi jako su važni zbog toga što djeca igrom i folklornim plesovima izvode pokrete i korake uz pjevanje te se upoznaju s tradicijom i nošnjama određenog kraja Hrvatske. Primjenom različitih folklornih igara i plesova u vrtiću kod djece se potiče kreativnost i ljubav prema kulturnoj baštini. Cilj ovoga rada je sačuvati zapise o folklornim igrama i plesovima djece u Posavini te prikazati njihovu važnost s aspekta tjelesne i zdravstvene kulture. U ovom radu predstavljen je veći broj dječjih plesova i folklornih igara iz okolice Martinske Vesi koji se mogu primijeniti u radu s djecom vrtićke dobi.

Ključne riječi: djeca, narodna baština, predškolska dob, tjelesna i zdravstvena kultura

Children's folklore games and dances of Posavina

SUMMARY

Croatia is a country that has very rich culture and folk customs. Children folklore games and dances of Posavina also form a small part of these customs. Posavina is the lowland area along the middle and lower banks of the Sava River and its tributaries. Children in Posavina have been helping with the chores from an early age, looking after the cattle in the pasture. They invented games during grazing to have fun.. The games that arose spontaneously on the pastures of Posavina were passed down from generation to generation and thus became a tradition of Posavina. Traditional games and dances in the education of preschool children are very important because children perform movements and steps with singing through games and folklore dances and get to know the traditions and costumes of a particular part of Croatia. Children's creativity and love for cultural heritage is encouraged by the example of different folklore games and dances in the preschool. The aim of this work is to preserve records of children's folklore games and dances in Posavina and to show their importance from the aspect of physical and health culture. In this thesis greater number of children dances and folk games from Martinska Ves is presented, which can be applied in working with preschool children.

Keywords: children, folklore heritage, children's preschool age, physical and health culture

UVOD

Narodni plesovi u raznim kulturama kombiniraju karakteristične tehnike plesa za određeno geografsko područje sa specifičnim tehnikama pjevanja, prikazanih u predivnim narodnim nošnjama te regije, upotrijebljenih zvucima tradicionalnih instrumenata. Ples djeluje stimulatивно na djecu predškolske dobi, a temelj njegove strukture čine prirodni oblici kretanja. Zbog toga što se narodni plesovi izvode u različitim tlocrtnim oblicima i uz različitu pratnju primjereno ih je koristiti i tijekom sati tjelesne i zdravstvene kulture jer vrlo pozitivno djeluju na razvoj skladnosti pokreta i osjećaja za ljepotu, na razvoj kreativnog izražavanja i stvaralaštva, na pravilno držanje tijela te na razvoj motoričkih sposobnosti. Pokreti u kombinaciji s pjevanjem potiču daljnje izražavanje djece, potiču socijalizaciju djece i djeluju pozitivno na razvoj djeteta. Ples i pjesmu djeca predškolskog uzrasta doživljavaju kao način na koji mogu pokazati svoje umijeće pokreta i pjevanja. Važno je u narodni ples uvrstiti i adekvatnu glazbu, odnosno dječje folklorne pjesme jer glazba kod djece izaziva pozitivne emocije i raspoloženje te potiče na stvaranje ugodne atmosfere. Također se djeca upoznaju s iznimnim kulturnim i tradicijskim bogatstvom koje Hrvatska ima i proširuju svoja znanja o kulturnoj baštini. U Hrvatskoj je sačuvano izrazito malo folklornih zapisa, posebice o dječjem folkloru. Namjera ovog rada je istražiti, ali prije svega sačuvati zapise o posavskoj tradiciji i običajima u dječjim igrama i plesovima. U posavskim plesovima i igrama za djecu dolazi kreativnost djece. Djeca su stvarala ne samo igre, već i rekvizite od raznih dostupnih materijala. Nastojala su od onoga što su imala stvoriti nešto novo, drugačije što im može pružiti drugačiju vrstu zabave. Osim samih igara i plesova, Posavinu krasi bogate i predivne narodne nošnje, poznate i izvan granica naše domovine. Danas, kada smo svjedoci visokih tehnoloških napredaka, običaji koji se prenose s generacije na generaciju sve više dobivaju na važnosti. Osim čuvanja zapisa, od iznimne važnosti je i edukacija odgajatelja, točnije njihova sposobnost da folklorne plesove i igre prenese djeci na razumljiv i zanimljiv način. Odgajatelj treba upoznati svako dijete individualno, a zatim i grupu kao cjelinu kako bi mogao prilagoditi metode rada i organizaciju usvajanja plesnog sadržaja. Plesne vježbe i zadaci koje priprema za djecu moraju biti primjereni dobi djece, a prije svega preporučuje se da to budu prirodni oblici kretanja, na kojima je temeljen ples, jednostavne strukture i načini izvođenja. Istraživanjem i kvalitetnom primjerenom dječjih folklornih sadržaja može se kod djece poticati ljubav prema kulturnoj baštini, motivacija za tjelesnu aktivnost i socijalizaciju, a narodni plesovi, uz dobrog voditelja, čine upravo to, potiču djecu da se kreću, razgovaraju i upoznaju kulturu i običaje svoje domovine.

NARODNI PLES U PREDŠKOLSKOJ DOBI

Primjena narodnih plesova u radu s djecom rane i predškolske dobi pridonosi jačanju etnološke (ples, glazba, pjesma, narodna nošnja), društvene, pedagoške i scenske spoznaje djece. Elementi narodnog plesa mogu djecu potaknuti na tjelesno vježbanje, na socijalizaciju s drugom djecom, govorno izražavanje, jačanje samopouzdanja te stvaranje pozitivne slike o sebi. U radu s djecom, a naročito s djecom predškolske dobi, jako je važno koristiti određena pedagoška načela kao što su: priprema djece za svladavanje određenog tipa plesnih elemenata, prilagodba plesne građe prosječnim psihofizičkim sposobnostima skupine, postupno uvježbavanje plesnih elemenata, estetsko oblikovanje pokreta tijela, izbjegavanje drila i uniformiranja – ujednačavanja plesnih koraka i pokreta pretjeranim ponavljanjem i minimalizirane imitacije i poticanje individualne plesne kreacije. Odgajatelj motivira i potiče djecu na usvajanje plesnih elemenata uz dosljedno poštivanje metodičkih načela tijekom obuke plesa kao što su zornost, individualizacija, postupnost, primjerenost i demonstracija. Temeljni preduvjeti za uspješan rad s djecom određene dobi su izbor primjerenih narodnih plesova, postupnost u uvježbavanju, tjelesna priprema, koordinacija pokreta i snalaženje u prostoru (Knežević, 2005).

Izbor i priprema primjerenih dječjih narodnih plesova

Jako je važno izabrati plesove primjerene prosječnim plesnim mogućnostima skupine djece. Određenim vježbama može se procijeniti tjelesna pripremljenost i plesne mogućnosti skupine i prema rezultatima procjene izabrati ples koji će sva djeca, bez obzira na početne mogućnosti, moći savladati u razumnom periodu. Takva praksa traži dobro poznavanje materije i stila narodnog plesa jer neki naizgled jednostavni plesovi mogu postati teško savladivi ili obratno. Izborom primjerenih narodnih plesova kod djece ćemo spontano razvijati ljubav prema tradiciji te njihov urođeni plesni stil. O izboru narodnih plesova uvelike ovisi hoćemo li uspjeti kod djece izazvati ljubav prema folkloru i zadržati ih u njemu. Djeca će najbolje usvojiti ples ako on bude rastavljen prema principu upoznavanje – uvježbavanje – grupno izražavanje – individualno usvajanje. Djeci se prvo ples treba približiti usmenim putem, pomoću raznovrsnih sadržaja. Potom slijedi njegovo usvajanje po principu ritam – korak – pokret – međusobno držanje i prostorna formacija – stil i ugođaj. Svaku figuru treba vježbati zasebno, a tek kada su u potpunosti usvojene spajati ih u cjelinu. Na kraju djetetu treba dati prostor da individualno izrazi svoj doživljaj plesa i unese dio osobnog stila u njegovo izvođenje. Plesanje narodnih plesova opterećuju muskulaturu, posebice muskulaturu nogu, te je jako važno da se djeci u početku rada stvori potrebna razina tjelesne pripremljenosti. Djeci

prije svakog sata, s plesnim sadržajem, treba omogućiti deset do petnaest minuta primjerenih pripremnih kinezioloških sadržaja kako bi se vremenom osnažila muskulatura djece i tako olakšalo izvođenje različitih plesnih elemenata. Zagrijavanje bi trebalo započeti trčanjem, poskakivanjem te trčanjem sa zabacivanjem potkoljenice natrag ili podizanjem potkoljenice prema naprijed. Nakon što se mišići zagriju prelazi se na pripreme vježbe kojima treba biti obuhvaćeno cijelo tijelo, a poseban naglasak bit će na onoj skupini mišića koja se najviše opterećuje na satu. Nekoliko minuta treba posvetiti i vježbama istezanja kako bi se tetive pripremile na napor. Uz tjelesnu pripremu kod djece je jako važno razvijati i koordinaciju pokreta. Najprije se treba uskladiti obično hodanje s prirodnim pokretima ruku te postupno dodavati složenije pokrete. Ples se odvija u prostoru. Upravo je zbog toga važno uskladiti ples i kretanje u prostoru. Snalaženje djece tijekom izvođenja plesa u prostoru valja uvježbavati individualno i skupno pomoću različitih vježbi kao što su kružno, zmijoliko, lančano i pravocrtno kretanje po zamišljenim geometrijskim likovima i plesnim crtama (Knežević, 2005).

HRVATSKI FOLKLOR

Folklorni plesovi ili narodni plesovi, mogu se definirati kao tradicijski plesovi seoskih zajednica. Etnokoreologija je specijalizirana koreološka (grč. *Xopos* prevodi se kao kolo + logija) znanstvena disciplina koja istražuje folklorni narodni ples, a nastala je potkraj 19. stoljeća prvo u sklopu etnomuzikologije, a zatim se odvojila kao samostalna disciplina. Kako je već ranije naglašeno da je etnologija istraživala kulturu seljaštva, tako je i etnokoreologija tada istraživala uglavnom seosku kulturu te su upravo seoske kulture prihvaćene kao opći simboli nacionalnih identiteta. Razlike među zajednicama i narodima tumačile su se i prikazivale prema tradicijskim, narodnim nošnjama, glazbi i plesu. Osim što se etnokoreologija bavila istraživanjem folklornog narodnog plesa, bavila se i sakupljanjem, dokumentiranjem, sistematiziranjem, analizom i komparativnim istraživanjem samog folklornog plesa. U današnje vrijeme područje istraživanja proširilo se i na suvremene i urbane tradicije sukladno samom razvoju teorija i metoda (Vitez, 2016).

Hrvatska etnologija u prvom je redu istraživala kulturu seoskog stanovništva pa se u literaturi uglavnom mogu naći zapisi o narodnim običajima i to uglavnom običajima i načinom života na selu. Hrvatska se na razini kulturne prakse ističe njegovanjem i scenskim prikazivanjem tradicijske kulture, a posebno folklornih plesova, glazbe i običaja. Upravo takve kulturne aktivnosti najvećim dijelom okupljaju brojne pristaše, naročito u amaterskim folklornim društvima. Tradicijski plesni repertoar u Hrvatskoj je raznolik i heterogen, a kao takav uvjetovan je nejednakim kulturnim nasljeđem pojedinih regija. Različitost i bogatstvo pojedinih plesnih stilova, pjesama koje prate kola i sam ples mogu se uočiti uspoređivanjem pojedinih regija Hrvatske. Srednjoeuropski kulturni utjecaji karakteristični su za nizinsku Hrvatsku i njezin mediteranski dio, a u gorskoj Hrvatskoj prevladava jugoistočno europski, balkanski stil (Vitez, 2016).

Hrvatski folklor može se osim prema regijama podijeliti i na različite vrste plesova. Prema regijama možemo pronaći različite vrste kola, tanaca, baluna, plesova s poskakivanjem, parovnih plesova, linđa i mačevnih plesova. U većem dijelu Hrvatske, kolo je bilo središte seoskog društvenog života do Drugog svjetskog rata. Kolo (Slika 1.) je kao ples, ali i kao društveno zbivanje, bilo glavno mjesto upoznavanja djevojaka i mladića, pokazivanja simpatija, sklapala su se različita kumstva i prijateljstva, rugalo se i pokazivala se društvena kritika. Tanac se najčešće viđa u Lici, gdje se izvodi uz *mihu*, *mijehu*, drveni aerofoni instrument s mješinom. Također je poznat i po otocima duž jadranske obale, od sjevernih otoka

na Kvarneru kao što su Cres, Susak i Krk, preko Raba, Paga, Dugog otoka do Korčule, Mljeta, Hvara i ostalih. Tanac kao ples redovito ima nekoliko figura. Parovni plesovi pojavljuju se u Središnjoj Hrvatskoj, Istri, ali i u Gorskoj Hrvatskoj. Ponekad se u njima može pojaviti zapovjednik plesa, gotovo uvijek se plešu radi zabave, osim u slučaju kad imaju obredne karakteristike kao što je to slučaj kod svadbenog valcera ili polke za mladence. Lindo i mačevni plesovi ponajviše se mogu vidjeti na području Dubrovnika i na otocima u njegovoj blizini (Zebec, 2016).

Slika 1: Formacija kola (Erceg, 2019)

Kulturno – povijesne značajke hrvatskih narodnih plesova

Na području koje naseljavaju Hrvati razvio se velik broj plesova, kojima je teško ustanoviti jedinstvenu osnovu, a razlozi su političke, povijesne, gospodarske i društvene prirode. Narodni ples na taj je način dobio različite sadržaje i forme koji nisu bili samo za oslobađanje viška energije ili ritmičko iskazivanje osjećaja, potrebe za druženjem, već i kao magijski čimbenik kojim se nastojalo utjecati na prirodu, na stjecanje određene sigurnosti da će život biti bolji i lakši. Narodni ples kakvim ga se danas može vidjeti, rezultat je miješanja i međusobnih utjecaja različitih kultura koje se javljaju u ovom dijelu Europe i na Balkanu (Ivančan, 1996).

Jako je malo dokumenata koji govore o narodnom plesu. Većina njih govori o utjecaju crkve ili civilnih vlasti na odvijanje plesnih zabava u našim krajevima, najčešće zabrane koje

su se objašnjavale lošim utjecajem plesa na dušu i tijelo. Može se pronaći i koji nadgrobni spomenik ili freska koja prikazuje ples. Jako je teško ustanoviti povijest dobrog dijela narodnih plesova. Ipak se, bez obzira na to što nema dovoljno dokumenata koji to potvrđuju, za neke narodne plesove može zaključiti da su veoma stari. Kao primjer mogu se istaknuti različite vrste šetanih kola, koje prati arhaička pjesma i jednostavnost plesnih koraka. Našu folklornu baštinu čini velik broj različitih plesova koji se javljaju u različitim varijantama, a neki naizgled identični plesovi, razlikuju se od kraja do kraja, a ponekad i od sela do sela (Ivančan, 1996).

Narodni se plesovi mogu promatrati s raznih aspekata. Danas se najčešće procjenjuju estetski moment. Gledajući izvedbe i koreografije određenih plesova ili primjenu folklor na sceni, zaključujemo je li nešto lijepo, privlačno i estetski dopadljivo. Uz estetski jako je važan i odgojni aspekt. Kada djecu od najranije dobi učimo tradiciji i narodnim plesovima razvijamo kod njih osjećaj ponosa na sve vrijednosti, ali usađujemo u njih i ljubav prema svojoj domovini. Osim estetskog i odgojnog aspekta, važno je naglasiti i zdravstveni aspekt. Narodni ples propagira jednakost i ravnopravnost, njime se razvija društvenost, smisao za sklad, slogu i uzajamnu pomoć, a glavni mu je cilj da se ljudi povežu i razmišljaju o pozitivnim stvarima (Ivančan, 1996).

NARODNE IGRE I PLESOVI

Knežević (2005) narodni ples definira kao usklađeno gibanje tijela u prostoru i vremenu koje se ubraja u područje kreativnog ljudskog izražavanja. Narodni ples nastao je kao ljudska potreba za nečim psihofizičkim, sociološkim i estetskim, a oblikovalo ga je društvo određenog kraja svojom domišljatošću. Određuju ga struktura, stil i kontekst koje se međusobno isprepliću kako bi stvorile specifičan plesni izraz određenog kraja.

Struktura narodnog plesa

Temeljne strukture narodnog plesa čine korak, pokret, prostor, plesni pothvat i rukohvat. Korak je prijenos težine tijela s jedne noge na drugu, postoje različite vrste koraka poput: hodajućeg, poskočnog, skočnog i trčećeg. On je plesna improvizacija pojedinca koja nastaje pod trenutačnim nadahnućem. Geste glave, tijela, ruku i noge na kojoj nije težište tijela ubrajaju se u plesni pokret. Spontan je i promjenjiv, ovisi o raspoloženju i osobnosti pojedinog plesača. Prostorna formacija dinamično je kretanje izvođača u određenom prostoru. Plesni pothvat ili parovi, ples je prihvaćanje partnera jednom ili s dvije ruke za tijelo, a plesni rukohvat je međusobno držanje izvođača za ruke (Knežević, 2005).

Stil narodnog plesa

Knežević (2005) navodi da je stil odgojem stečena i urođena forma plesnih pokreta cijelog tijela. Prenosi se usmenom predajom generacija kod kojih se to zadržalo, a koje su povezane s prirodnim okruženjem svoga kraja. Često su plesovi isti po plesnim koracima, ali ono što se razlikuje je upravo stil plesa. Drugim riječima stil je način na koji pojedinac izvodi korak, ne može se zapisati kinematografijom, ali možemo ga opisati određenim epitetima (graciozno, gizdavo, valovito, uzvišeno). Uz njega je jako važan i stav plesača, odnosno način držanja gornjeg dijela tijela (ramena i glave). Stil je najvrjedniji i najviši stupanj plesnog izražavanja, bez njega bi narodni ples bio samo obična ritmička figura.

Kontekst narodnog plesa

Okružje, sudionici i promatrači čine kontekst plesa, odnosno sve ono što čini izvedbu nazivamo kontekstom narodnog plesa. Okružje podrazumijeva zemljopisne, kulturne, političke i društvene uvjete u kojima je nastao određeni ples. Svaki geografsko područje ima svoje značajke, pa tako i klima, zemljopisni položaj i prirodno okružje uvelike utječe na plesne značajke nekog kraja (Knežević, 2005).

PLESNE ZONE

Ivančan (1996) navodi kako je višegodišnjim istraživanjem različitih krajeva Hrvatske naišao na nekoliko područja u kojima su se javili pretežno isti ili slični plesni elementi, dok ih u drugim krajevima nema ili su neznatni. Hrvatska se može ponositi izuzetnim bogatstvom i raznolikošću folklor. Podrijetlo nekih plesova i plesnih običaja može se točno odrediti, za neke se ono može samo naslutiti, a za neke samo pretpostavljati od kuda su potekli. Uspoređivanjem glazbenih, ritmičnih, stilskih i prostornih odlika, kao i odnosa među plesačima i sviračima te samom analizom smjera kretanja kola, okretanja parova Ivančan (1996) dijeli Hrvatsku na četiri velike plesne zone:

1. *Alpska plesna zona*
2. *Jadranska plesna zona*
3. *Dinarska plesna zona*
4. *Panonska plesna zona* (Ivančan, 1996).

Granice pojedinih zona nisu potpuno čvrste i stalne, na nekima se čak i direktno miješaju plesni elementi. Podjela na plesne zone nastala je kako bi se jednostavnije snalazilo u narodnoj plesnoj kulturi.

Alpska plesna zona

Slika 2: Alpska plesna zona

(preuzeto s <http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Alpska plesna zona (slika 2) širi je dio alpskog područja. U Hrvatskoj bismo u nju svrstali Istru, dio Gorskog kotara, Prigorje, Hrvatsko zagorje, Međimurje djelomično i

Podravinu, a jak utjecaj ima i na Kalnik, Pokuplje, Bilogoru, Baniju, Turopolje i Moslavinu (Ivančan, 1996).

U alpskoj plesnoj najistaknutija stilska značajka su intenzivne vrtnje parova. Ritmički obrasci najčešće su dvodijelni ili trodijelni, polke ili valceri. Gudači sastavi prevladavaju kao glazbeni instrumentarij, a prema sjeveroistoku dodaju se i duhači instrumenti, harmonike i cimbala (Ivančan, 1996).

Jadranska plesna zona

Slika 3: Jadranska plesna zona
(preuzeto s <http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Jadranskom plesnom zonom (slika 3) nazivamo područje koje se raširilo od uskog priobalja i na otocima, od Rijeke do Boke kotorske. Izuzetak od toga su Zadarsko primorje i otoci, kao i Šibensko primorje i otoci. Za ovu plesnu zonu karakteristične su dvije vrste plesova. Prva vrsta su parovni plesovi. Druga su vrsta plesovi u nasuprotnim linijama, u jednoj plešu muškarci, a u drugoj žene. Smjer kretanja parova u parovnim plesovima je trostruk. Kod plesanja u dvije nasuprotne linije karakteristično je da se linije približavaju i udaljavaju jedna od druge te mijenjaju partnere prolazeći jedna kroz drugu. U jadranskoj zoni od instrumenta koriste se mijeh, sopile i lijerica (Ivančan, 1996).

Dinarska plesna zona

Slika 4: Dinarska plesna zona
(<http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Dinarska plesna zona (slika 4) proteže se južno od Save i Drave, a istočno od granice alpske i jadranske zone. Za nju su karakteristična otvorena i zatvorena kola, ponekad i više takvih kola. Za kola dinarske zone karakteristično je da nisu zbijena, a svaki se plesač u kolu drži za prvog do sebe. U kolu se plesači drže za ruke, pojaseve, pružene marame ili za ramena. Stilski se ističu visoki i snažni poskoci s noge na nogu pomoću kojih se u kolu ispituje izdržljivost i snaga. Kola se uglavnom izvode bez glazbene pratnje, a nešto rjeđe se izvode uz šargiju ili bubanj (Ivančan, 1996).

Panonska plesna zona

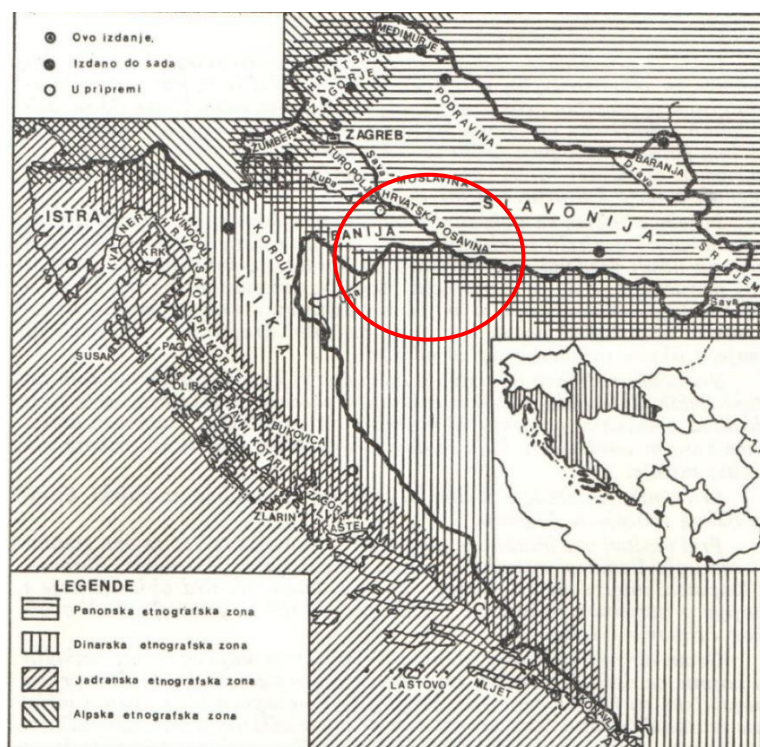

Slika 5: Panonska plesna zona

<http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>

Grubo definirano panonska plesna zona (slika 5) obuhvaća krajeve istočno od Zagreba, a sjeverno od Save i Drave. Najčešća formacija plesača je zatvoreno kolo, koje može biti manje ili veće. Ruke u panonskoj plesnoj zoni mogu biti prekrižene sprijeda ili straga. Kolo se kreće u smjeru kazaljke na satu. Smjer kretanja kola u zapadnom dijelu Balkanskog poluotoka je u lijevu stranu. Pomicanja u kolu su ili blago na lijevu ili na desnu stranu. Najvažnija stilaska karakteristika je drmanje, odnosno plesanje uz izrazite vertikalne titraje. Razlikuju se dvije osnovne vrste titraja: blagi i oštiji. Velik se broj kola izvodi u kombinaciji s pjesmom i sviranjem. U panonskoj zoni koriste se različiti instrumenti. Prvotno su to bili instrumenti poput gajdi, dvojnica, dude, tamburica samica i šargija, a kasnije su se formirali tamburški sastavi popularni i danas (Ivančan, 1996).

POSAVINA

Slika 6. Karta s prikazom hrvatske Posavine (Gjetvaj, 1986, str. 6)

Posavinom se naziva nizinsko područje uz srednji i donji tok rijeke Save i njezinih pritoka. Posavska nizina dugačka je preko 400 km, a proteže se od ušća Sutle u Savu do samog utoka Save u Dunav. Hrvatskom Posavinom (slika 6) nazivamo područje oko Siska, a uz Hrvatsku Posavinu postoje još i Slavonska i Bosanska Posavina. Područje je to s prostranim livadama i gustim hrastovim šumama, kao i ravnicama za obradu (Gjetvaj, 1986). Bogata kulturno – umjetnička baština Posavine neprocjenjive je vrijednosti što ju čini prepoznatljivom, ne samo u hrvatskom folkloru, nego i šire. Njezinom ljepotom mnoge su generacije i danas očarane, a mnogima je bila i nadahnuće da hrvatsku narodnu baštinu predstave i izvan granica Hrvatske. Da bogata kultura i baština Posavine ne bi bila posve zaboravljena od mlađih generacija, pobrinula su se mnoga kulturno – umjetnička društva koja djeluju i danas na njezinom području prenoseći bogatstvo na mlađe generacije (Sremić, 2007).

Narodna nošnja Posavine

Narodna nošnja definira se kao povijesna tradicijska odjeća ili tradicijski stil oblačenja pojedinog kraja. Taj stil proizlazio je iz tadašnjeg načina života, bio je prilagođen potrebama življenja, ali i određen različitim segmentima života u određenim krajevima (Muraj, 2016). U Posavini postojale su dvije osnovne vrste nošnji *pisanina* i *našvenina*. One su se razlikovale po

načinu izrade, ali i po načinu upotrebe, odnosno u kojim trenucima se oblačila koja nošnja. *Pisanina* (slika 7) je bila više svakidašnja odjeća, a *našvenina* (slika 8) se smatrala svečanijom i finijom odjećom (Sremić, 2007).

Slika 7: Djevojke u pisaninini (vlastita arhiva)

Slika 8: Muška svečana nošnja i ženska našvenina (vlastita arhiva)

Dječja posavska nošnja ovisila je o dobi djeteta. Pa se tako novorođenčad povijala širokom platnenom trakom. Malo starija djeca oblačila su se u takozvana *telca* (slika 9), dugačke, jednodijelne i vezom ukrašene haljine. Nakon pete godine djeca su se oblačila kao i odrasli. Posavska nošnja za dječake sastoji se od platnenih hlača koje se u Posavini nazivaju *gaće* i košulje, zvane *rubacha*. Ponekad se nosio crni ili crveni prsluk krojen od sukna, *lajbec*. Na glavi su dječaci ponekad nosili šešire, *škrlake*. Djevojčice su nosile bluze, *švabice* koje su se stavljale preko dugačke suknje, *rubache*. Preko *švabice* i *rubache* vezala se pregača, *zastor*. Djeca su većinom bila bosa, a preko zime su se nosile gumene čizme, ali samo u bogatijim obiteljima (Sremić, 2007).

Slika 9: Dječak u svečanoj narodnoj nošnji i djevojčica u telcu (vlastita arhiva)

Slika 10: Djevojčica u našvenivni i dječak u svečanoj narodnoj nošnji (vlastita arhiva)

Slika 11: Djevojčica u pisanini (vlastita arhiva)

Djevojčice su najčešće nosile jednu ili dvije pletenice (slika 12) spuštene niz leđa, a kosa iznad čela bila je najčešće počešljana u razdjeljak, a ponekad su se nosili i *frki* – karakteristični uvinuti pramenovi kose iznad čela i sljepoočnica koji su bili iza uha pričvršćeni metalnim ukosnicama. Na pletenice su se vezale raznobojne mašne, različitih širina (Sremić, 2007).

Slika 12: Pletenice (vlastita arhiva)

Glazba u Posavini

Glazba je jako važna za razvoj djece. Pomoću nje djeca se intelektualno razvijaju, ali im je dobar poticaj i za tjelesno vježbanje. Osjećaj za ritam djeca najviše razvijaju sviranjem na dječjim tradicijskim instrumentima i izvođenjem pokreta u određenom ritmu. Kao instrumenti djeci mogu poslužiti različiti prirodni predmeti iz njihovog okruženja (Knežević, 2005).

U Posavini djeca su pjevala uz igre koje su igrala ili pak samo kako bi se zabavila. Djeca mlađe dobi su se ljuljala na koljenima uz poznate dječje pjesme. Pjesma je bila tu da olakša svakodnevni život, uz pjesmu se radovalo, tugovalo i čeznulo. Instrumente su djeca izrađivala od onoga što su imali pa su tako nastajale različite fućkaljke od vrbinih grančica i lišća, kao i rogovi izrađeni od vrbine grane. Djeca su pljeskala i muzicirala svojim tijelima, a tu i tamo se našlo koje dijete da je sviralo tamburicu, drveni instrument, uz svoga oca ili djeda (slika 13). Kasnije su se razvili i dječji tamburaški orkestri, a velik broj istih djeluje i danas.

Prepričala gospođa Jagica Pokas, rođ. Sigur, r. 1937 iz Desnog Željeznog

Slika 13: Tamburica (vlastita arhiva)

Dječje pjesmice u Posavini:

„ Dina, dina, dana

Vozi baba bana

Na pisane kole

Na šarana vole

Voleki se zdrknu

Baba grabu frknu.

Ic baba grabu (Sremić, 2007, str. 320).“

„Kovačica konja kuje

Kol'ko čavla potrebuje?

Ona pita: ko – li – ko ih je,

To mi reci ti

Ako znadeš brojiti do tri.

Jedan, dva i tri (Sremić, 2007, str. 320)!“

„Imala sam puža muža

Trajlalala, lajla la.

Dala sam ga za ovčara

Trajlalala, lajla la.

Svi ovčari kući došli

Trajlalala, lajla la.

Samo moga muža nema

Trajlalala, lajla la.

Išla sam ga tužna iskat

Trajlalala, lajla la.

Našla sam ga pod grmičkom

Trajlalala, lajla la.

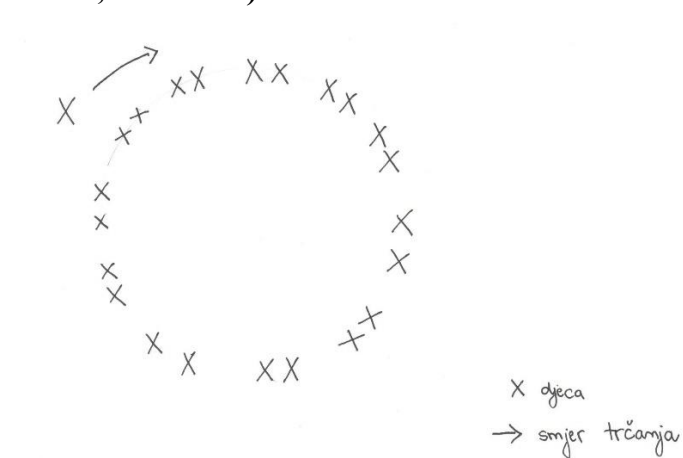
Nosla sam ga tužna doma

Trajlalala, lajla la (Sremić, 2007, str. 372).“

TRADICIONALNE DJEČJE FOLKLORNE IGRE I PLESOVI POSAVINE

Sremić (2007) u svojoj knjizi *Župa Martinska Ves* navodi kako su djeca kroz cijelu godinu, ali naročito u vrijeme korizme kada se nije plesalo ni pjevalo, igrala skupa sa mladima različite igre.

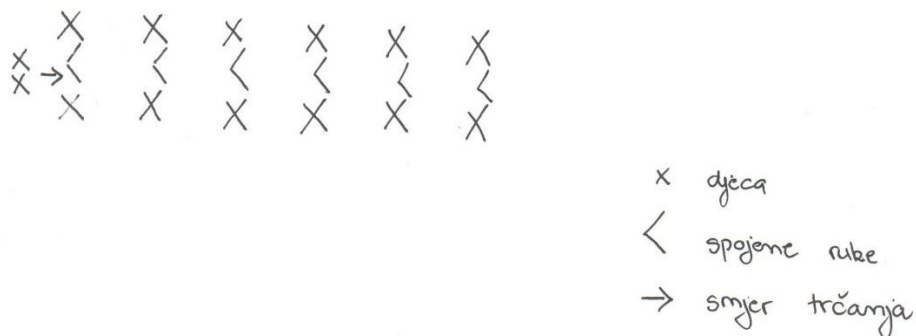
Treći muž (Martinska Ves, Posavina)

Slika 14: Treći muž (vlastiti crtež)

Dječaci i djevojčice u paru stoje u krugu, jedan ispred drugoga. Jedno dijete samo trči oko kruga te stane ispred para kako bi ih bilo troje. Onaj koji se nalazi s vanjske strane kruga ispada i nastavlja trčati dok ne stane pred neki drugi par. Vanjski igrač para uvijek nastavlja trčati i na taj se način izmjenjuju uloge (Sremić, 2007).

Pretikač (Martinska Ves, Posavina)

Slika 15: Pretikač (vlastiti crtež)

Igra koja se najčešće igrala kada se pješачilo kućama. Djeca su stajala u koloni u parovima te su trčećim korakom prolazili ispod podignutih ruku drugih parova koje su činile tunel. Parovi su se tako izmjenjivali (Sremić, 2007).

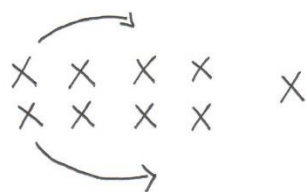
Jarec (Martinska Ves, Posavina)

Slika 16: Jarec (vlastiti crtež)

Djeca stoje u koloni jedna iza drugih. Sva djeca se saginju prema zemlji, osim posljednjeg. Ono preskakuje svu djecu ispred sebe. Kada dođe na početak kolone sagne se te sljedeće dijete nastavlja preskakivati i tako dok se ne izmijene svi (Sremić, 2007).

Žaba (Martinska Ves, Posavina)

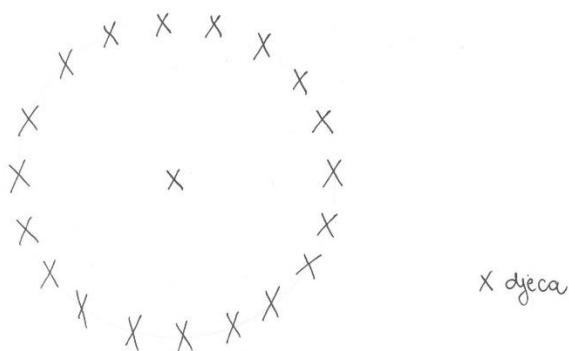

X djeca
→ smjer kretanja pojedinog igrača

Slika 17: Žaba (vlastiti crtež)

Djeca u parovima stoje u koloni, a ispred kolone stoji jedno dijete koje viče: „žab, žab!“. Na povik djeteta zadnji se par razdvaja i bježi, dijete koje viče ih lovi. Ono dijete koje ulovi stane u kolonu ispred svih u par s djetetom koje ga je ulovilo, a onaj koji je ostao sam lovi idući par. Paru koji bježi cilj je uhvatiti se za ruke ispred kolone prije nego ih dijete koje viče ulovi (Sremić, 2007).

Slepi miš (Martinska Ves, Posavina)

Slika 18: Slepi miš (vlastiti crtež)

Djeca stoje u kolu držeći se za ruke. U sredini kola stoji dijete s povezom na očima, a kolo pjeva:

Slepi, slepi, sluša sada

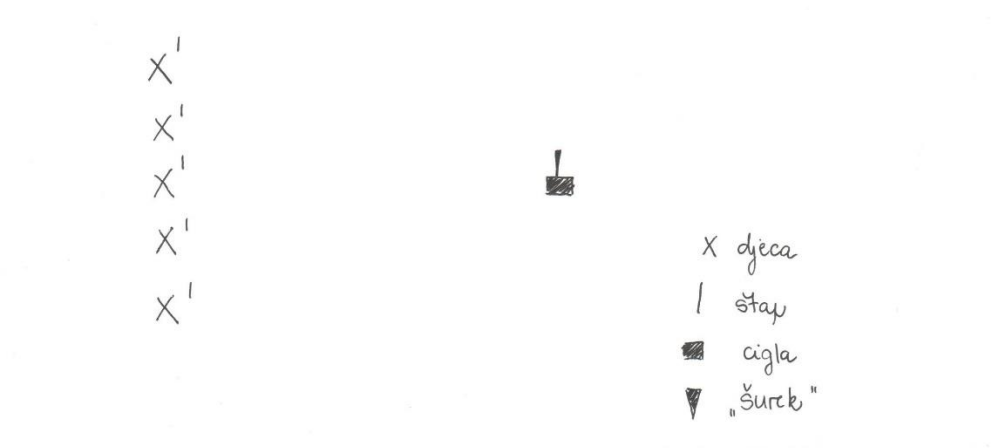
Kako peva čela mlada.

Slušaj sad, slušaj sad

I na zajni čas, čen čen.

Na riječ „čen“ svi pokleknu na pod, a dijete koje je u sredini s povezom dodiruje ih i pokušava pogoditi tko je tko. Kada pogodi mijenja mjesto s tim djetetom, a pogođeno dijete ulazi u kolo i stavlja povez (Sremić 2007).

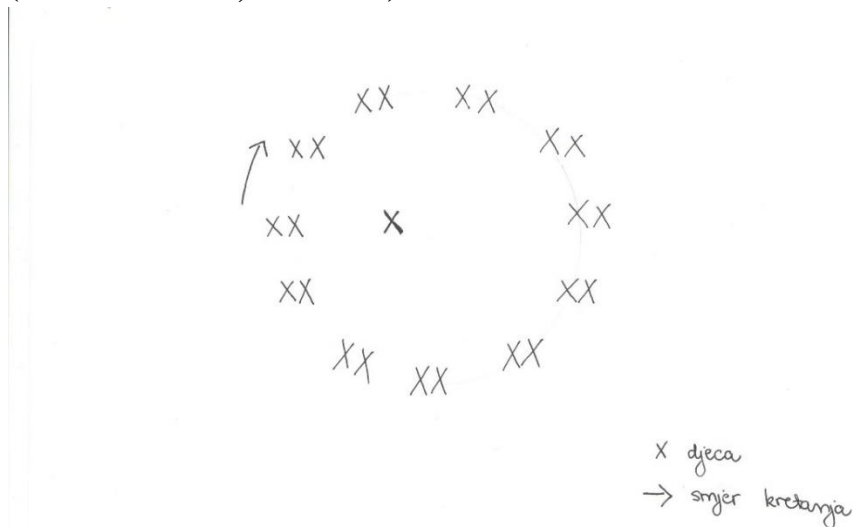
Škurek (Martinska Ves, Posavina)

Slika 19: Škurek (vlastiti crtež)

Izraz koji su djeca najčešće koristila je bio *škurekali smo se*. Igra je bila za do pet ili šest dječaka. Svatko je imao svoj štap u ruci te su svi stajali u istoj ravnini na označenom mjestu. Četiri do pet metara od označenog mjesta stajala je ukopana cigla na kojoj je bio *škurek*, komad drveta visine deset centimetara i debljine pet centimetara, okruglog promjera koji je stajao na cigli. Dječaci su na nožne prste stavili *škurek* i natjecali se tko će ga najdalje baciti. Onaj tko je bio zadnji morao je trčati po *škurek* onoliko puta koliko ima igrača u igri. Dok su drugi dječaci svojim štapovima gađali *škurak*, onaj koji je izgubio u bacanju, morao je svaki put trčati po njega i vratiti ga na ciglu (Sremić, 2007).

Burmutica (Martinska Ves, Posavina)

Slika 20: Burmutica (vlastiti crtež)

Tekst pjesme:

Burmuticu uze netko, a ja šnjofat nemam šta!

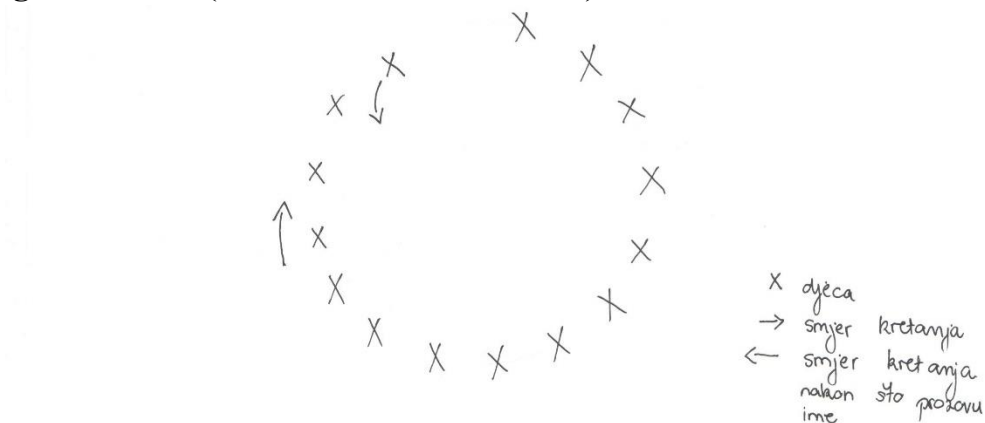
Daj mi natrag draga seko, šnjofat ćemo ti i ja.

Aha, ha, aha, ha, šnjofat ćemo ti i ja.

Način izvođenja folklornog plesa:

Sudjeluje neograničen broj djece, uvijek neparan, koja oblikuju kolo držeći se za prema dolje ispružene ruke. Tijekom pjesme kolo korača u lijevu stranu, a dijete u kolu slobodno šeće unutar njega. Kada se pjesma otpjeva do kraja, svi se hvataju u parove, a onaj tko ostane bez para, ulazi u kolo i igra se ponavlja (Knežević, 1993).

Sedam godin' okolo (Martinska Ves, Posavina)

Slika 21: Sedam godin' okolo (vlastiti crtež)

Tekst pjesme:

Sedam godin' okolo Jana okrenula.

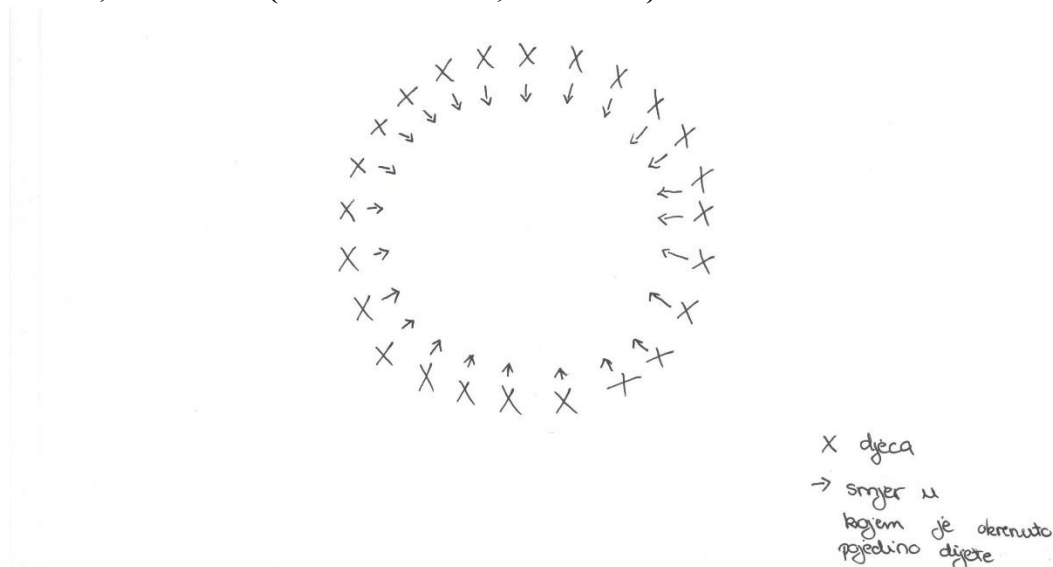
Jana se okrenula, Jana je pogrešila.

Svi smo se okrenuli, svi smo i pogrešili.

Način izvođenja folklornog plesa:

Djevojčice se drže za ispružene ruke i lagano kreću u lijevo. Kada imenuju djevojčicu ona se okreće leđima prema sredini kola i nastavi šetati u svoju desnu stranu. To isto čini svaka imenovana djevojčica dok se sve ne okrenu leđima prema sredini kola. Na stih „svi smo se okrenuli“ sve djevojčice ponovo se okrenu prema sredini kruga, a na stih „svi smo pogriješili“ pljesnu četiri puta (Knežević, 1988).

Stara baba, stari ded' (Martinska Ves, Posavina)

Slika 22: Stara baba, stari ded' (vlastiti ctež)

Tekst pjesme:

Stara baba, stari ded',

Išli jesu jagle mlet.

Kad su jagle samleli,

Pileke su hranili.

Pileke su prodali,

Peneze su brojili.

Dedek babi se veli,

Kaj si bume kupili.

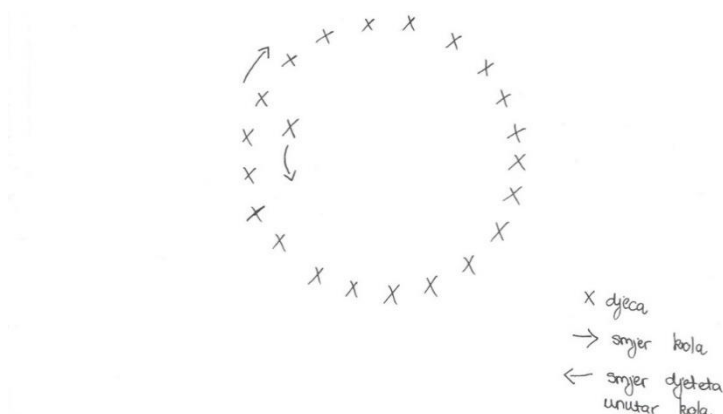
Ja bum sebe cipele,

Tebe bume jopanke.

Način izvođenja folklornog plesa:

Djeca stoje u kolu držeći se za spuštene ruke. Okrenuti su prema središtu kola. Započinju ples s tri bočna koraka u lijevu stranu. Zatim tri titrava koraka u desnu stranu. Nakon toga dva puta lupamo po tri puta lijevom petom od pod. Plesne figure ponavljaju se kroz cijelu pjesmu (Knežević, 2005).

'Ko je moje guske krao? (Martinska Ves, Posavina)

Slika 23: 'Ko je moje guske krao? (vlastiti crtež)

Tekst pjesme:

'Ko je moje guske krao,

Taj je pravi tat.

Ako mi ih natrag vratiš,

Imat ću ih rad.

Ti si moje guske krao,

Ti si moje guske krao,

Čestitam ti na toj časti,

što ti znadeš guske krasti,

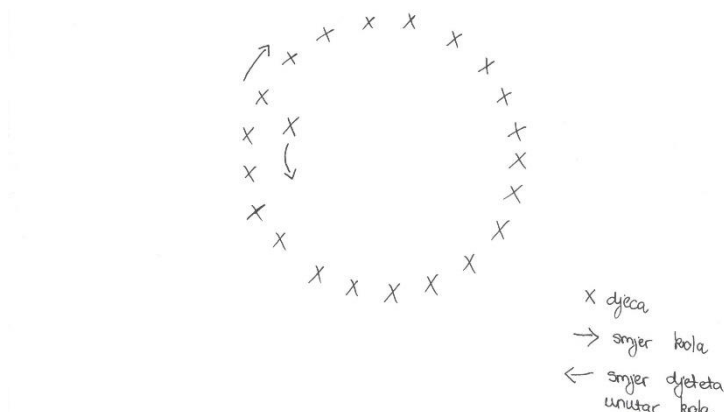
Čestitam ti na toj časti,

što ti znadeš guske krasti.

Način izvođenja folklornog plesa:

Pomoću brojalice odredi se jedno dijete koje će biti unutar kola, a ostali stanu na zamišljenu kružnicu i međusobno se drže za spuštene ruke. Za vrijeme prvih osam taktova djeca koračaju u smjeru kretanja kazaljke na satu, a dijete unutar kola u suprotnom smjeru. Na stihove „Ti si moje..“ djeca se u kolu zaustave i okrenu prema središtu kola, a dijete u kolu kažiprstom pokaže na ono za kog sumnja da mu je ukrao guske. Djeca poskočnim korakom držeći se ruku ispod ruke zaplešu, a ostala djeca plješću rukama (Knežević, 2012).

Doletjela mala ptica (Martinska Ves, Posavina)

Slika 24: Doletjela mala ptica (vlastiti crtež)

Tekst pjesme:

Doletjela mala ptica

I sjela mi na nogu,

A u kljunu nosi listak

I od majke pozdrav mi.

Leti dalje, draga ptico,

Sa srdačnim pozdravom.

Ne mogu te ja sprovodit,

Moram ovdje ostati.

Način izvođenja folklornog plesa:

Djeca se uhvate u kolo za spuštene ruke i kreću se u smjeru kretanja kazaljke na satu. Unutar kola jedna djevojčica skakuće na jednoj nozi u suprotnom smjeru. Na kraju druge melofaze se zaustavi i stane određenoj djevojčici na gornji dio stopala i zatim mijenja mjesto s njom (Knežević, 2012).

TRADICIONALNE DJEČJE FOLKLORNE IGRE POSAVINE PREMA USMENOJ PREDAJI

„Sela sisačke gornje Posavine osvijetlila su svoje domove električnom strujom postupno od 1955. godine. Petrolejka je bila bogatstvo svake kuće, a u mnogima je svijetlio i lampaš. Radio je imala samo poneka bogatija obitelj, a televizor je stigao 1962. ili 1963. godine također kod bogatijih obitelji ili državnih zaposlenika. Ali, život je bio lijep. Družili su se i siromašni i bogati. Priređivale su se seoske zabave, slavlja, hodočašća (naravno pješacenjem). Svi su bili poprilično jednaki u tim vremenima.“ – prepričala je kazivačica Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi. Nadalje kazuje:

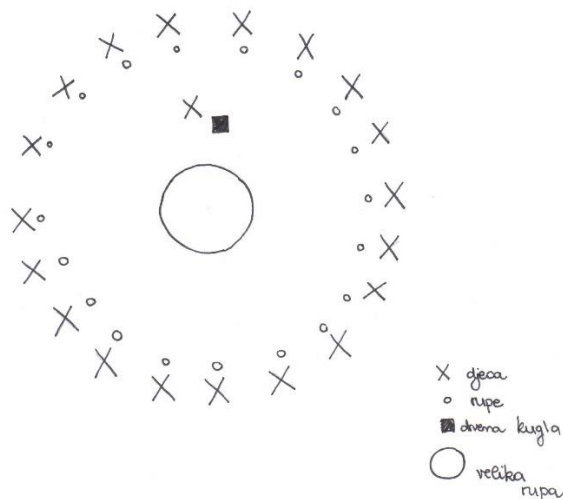
„Djeca su se družila, igrala, radila u polju i u vrtu. Nisu imala rekvizite za igranje već su ih sama izrađivala i izmišljala. Djeci je bilo lijepo izrađivati igračke jer je i to bio svojevrsan način zabave i igre u onim vremenima. Ako je netko imao papirnatu kutiju od Franck kave, ona je služila u više svrha: kao ormar za lutke od starih krpica ili kao kola za prijevoz mulja. Imali smo i čuvali stare seoske običaje kao što su:

- ladanje
- paljenje krijesa
- maškarada
- skupljanje puževa za prodaju
- branje šipka za pekmez
- pecanje ribica (klege i pikori)
- čuvanje stoke
- kupanje na Savi ili Odri.

U igrama i običajima nisu sudjelovala samo djeca, već i mlade djevojke, pa i snahe (djevojke koje su se već udale), te muškarci. Svi zajedno su se igrali i uživali u običajima. Igrala je bilo mnogo i bile su različite, ovisile su o godišnjim dobima i onome što nudi priroda. Proljeće je, naravno, bilo najbogatije igrama. Od lovljenja hruštava navečer, lovljenja krijesnica i različitih kukaca, kotrljanje ježeva i slično. Igralo se različitih igara s loptom. Lopta je bila izrađena od stare čarape koja je bila punjena krpama, jednim kamenom koji je bio čvrsto zavezan kako bi se lopta mogla kotrljati. Igralo se nogometa, graničara, prebacivanja i sličnih igara koje i danas poznajemo. Najčešće su se ovakve igre odvijale dok su djeca bila na pašnjaku sa stokom. U jesen se najčešće radilo u vrtu i pekao se kukuruz što je često bio jedini obrok.

Na Odri su se pecale ribe štapom načinjenim od vrbe na koji je bila zavezana špaga s udicom. Bilo je to doba velikog siromaštva, ali i zadovoljstva. Iz siromaštva nastale su mnoge maštovite dječje seoske igre i zabavljalice.“

Čmrge (Martinska Ves, Posavina)

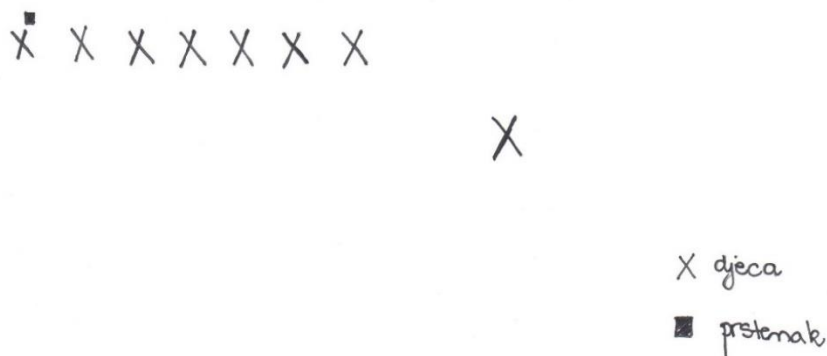
Slika 25: Čmrge (vlastiti crtež)

Rekviziti: drvene palice koje su imale zavnuti vrh u obliku slova L

Igra je primjerena i djevojčicama i dječacima. Najčešće se igrala u vrijeme čuvanja stoke na pašnjaku. Djeca bi stala u kolo, a u sredini kola bi bila iskopana malo veća rupa. Oko velike rupe igrači bi stali tako da stvaraju kolo oko velike rupe, ispred svakog igrača bila bi iskopana manja rupa. Djeca bi drvene palice držala u manjoj rupi koje se nalazila ispred njih. U velikoj središnjoj rupi bila je drvena kugla koju je vođa igre kotrljao po unutrašnjosti kružnice. Na određeni znak vođe djeca su morala kuglu ubaciti u središnju rupu, a na uzvik „mena“ morala su se zamijeniti za položaj tako da stanu na položaj nekog drugog igrača, ono dijete koje nije stiglo moralo je ponoviti kotrljanje drvene kugle i tako naizmjenice se nastavlja igra. Ponekad su drvene palice služile i za udarce među igračima, kada su zauzela isti položaj, odnosno stala ispred iste rupe (cilja).

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

Prstenak (Martinska Ves, Posavina)

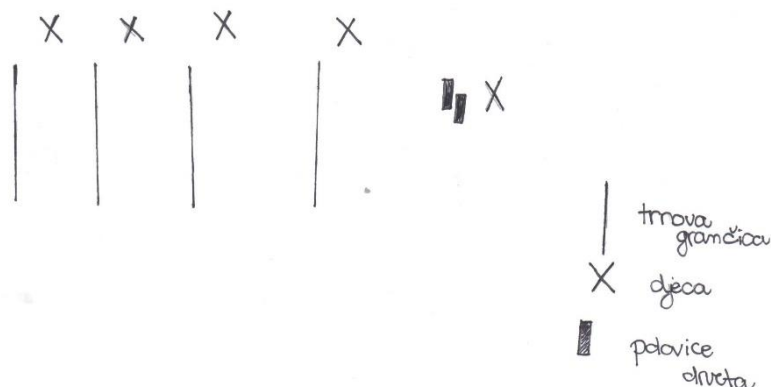
Slika 26: Prstenak (vlastiti crtež)

Igra primjerena za svu djecu bez obzira na dob i spol. Djeca su sjela na klupu ili u ljetnim danima na livadu (travu). Kao *prstenak* služio je plosnati kamenčić. Brojalicom su djeca odredila onoga tko će dodijeliti prstenak kao i onoga tko mora pogoditi kod koga se prstenak zaustavio.

Onaj koji dijeli prstenak hodao je od djeteta do djeteta i pravio se da daje prstenak svakome u sklopljene ruke (kao za molitvu). Za to vrijeme onaj koji pogađa stoji sa strane i žmiri. Kada završi brojalica prilazi, a djeca ga zezaju, kako bi ga zbunila, uzvicima : „*Kod mene je zlatni prsten..*“. Onaj koji pogađa promatra njihove ruke, a zatim pogađa kod koga je prstenak. Ako pogodi uzima prstenak i sjeda na mjesto igrača kod kojeg je bio, a ako ne pogodi postaje onaj koji dijeli prstenak u dlanove, a pogađa onaj kod koga je prstenak bio. Zato djeca čvrsto sklopljenih ruku čuvaju prstenak, kako ne bi morala pogađati kod koga se nalazi. Bilo je smiješno kada je netko više puta pogriješio u pogađanju pa je igra dugo trajala. Djeca su često i pjevala da bi zavarala onoga tko pogađa: „ *Prstenak moj ide od jednoga do drugoga, baš je lep, baš je lep, ne vidi ga ko je slep*“. Zveckali su dlanovima kao da prstenak zvoni, a ponekad se i posvađala ako je netko dao neki znak, onome koji pogađa, kod koga je prstenak.

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

Trnak (Martinska Ves, Posavina)

Slika 27: Trnak (vlastiti crtež)

Igrao se najčešće za vrijeme čuvanja stoke. Trnova grana očistila bi se od lišća i sitnijih grančica, ali morala je imati trnke za prijanjanje kvačica koje su bile isto izrađene od malih drvca u obliku slova V ili slova U. Drvce malo deblje od olovke bilo je raspolovljeno. Igrač je drvce uzeo u ruke, protrljao i bacio na travu. Ako su se okrenule obje polovice drvca na jednake strane unutarnje ili vanjske) on je svoj *trnek* zakvačio na prvu „stepenicu“ svoje trnove grane zabodene u zemlju. Mogao je ponavljati igru sve dok mu se polovice drvca ne okrenu na različite strane (jedna na unutarnju stranu, jedna na vanjsku). Svaki put se penjao za jednu stepenicu gore svojim *trnikom* po svojoj grani. Kad je izgubio drugi igrač započinje igru i tako redom. Cilj je bio stići prvi na vrh svoje trnove grane.

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

Škanjec (Martinska Ves, Posavina)

Slika 28: Škanjec (vlastiti crtež)

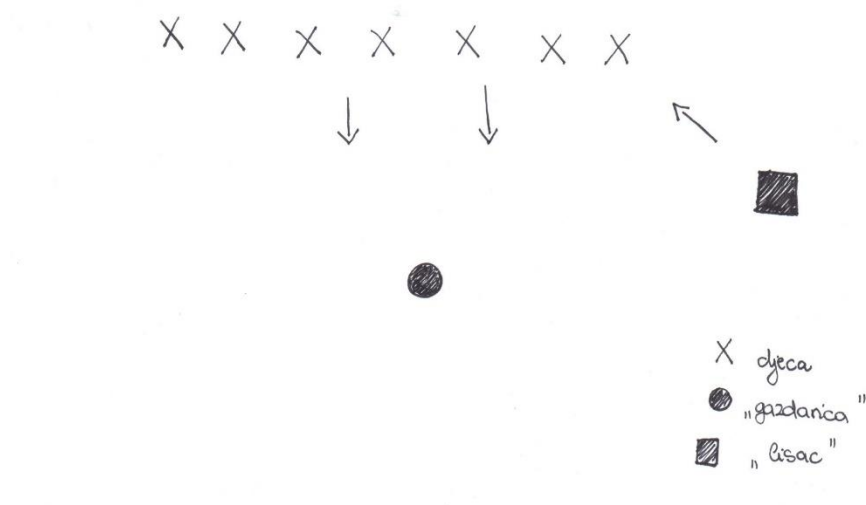
U igri je sudjelovalo više djece. Igrali su i dječaci i djevojčice. Sva djeca stala su u kolonu i rukama se primila za struk onoga tko je ispred. Ta djeca bila su „pilići“. Na čelu kolone bila je jedna glasna djevojčica u ulozi „kvočke“ (majke pilića). Pored kolone stajao je jedan glasniji dječak u ulozi *škanjca* (ptice grabljivice, jastreba). Djevojčica s početka kolone (*kvočka*) zove ostalu djecu (*piliće*), a kolona se lagano kreće za njom, kružno i dalje od dječaka koji stoji sa strane (*škanjca*).

Kvočka: „*Kvo, kvo, kvo oj pileki mali de mi bute spali?*“

Dječak koji stoji sa strane (*škanjac*) promatra (vreba) koje će dijete iz kolone (*pilića*) uhvatiti, istrgnuti iz lanca. Djeca su u koloni čvrsto priljubljena jedan uz drugoga i brane se. Djevojčica na početku kolone maše rukama i tjera dječaka (*škanjca*) kako bi zaštitila drugu djecu iz kolone (*piliće*). I tako kolona kruži dok dječak (*škanjac*) ne osjeti koje se dijete najslabije drži i istrigne ga iz kolone. Igra se igrala dok *škanjac* nije odveo sve *piliće*, a *kvočka* ostane sama. Igra se ponavljala tako da su se uloge izmjenjivale.

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

Lige, lige (Martinska Ves, Posavina)

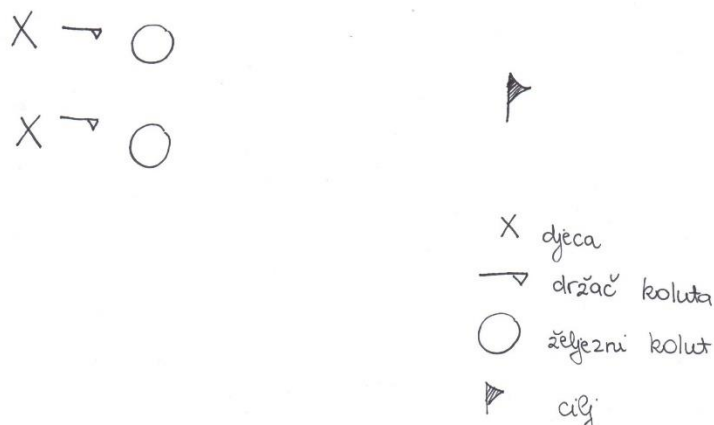

Slika 29: Lige, lige (vlastiti crtež)

U igri su sudjelovali dječaci i djevojčice. Stajali su na jednoj strani izmiješano praveći se da stoje u bari. Malo dalje od djece stoji jedno dijete (obično je bio dječak) te ono glumi *lisca* koji vreba patke. Nasuprot djece stoji dijete koje glumi *gazdaricu* koja zove svoje patke kući jer je sumrak i vrijeme je za spavanje. Ona viče: „*Lige, lige zakaj neš domom?*“. *Lige* (djeca nasuprot nje) odgovaraju: „*Nemrem, lisica me čeka!*“. Dijete nasuprot linije plješće rukama i tjera *lisicu*, a djeca iz linije jedan po jedan pokušavaju prijeći iza nje bez da ih dijete koje glumi *lisicu* ulovi. Ali dijete koje glumi *lisicu* mora biti mudro i koristiti sve mogućnosti da uhvati dugu djecu. Igra traje dok sva djeca ne pređu iza djeteta koje glumi *gazdaricu*. Uvijek se nekoliko djece spasilo, ali neki su bili ulovljeni od djeteta koje glumi *lisicu* i tako se igra ponavljala. U igri nije bilo svađe, ozljeđivanja i nadmetanja, sva djeca međusobno su se družila.

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

Kotakanje/kotačenje (Martinska Ves, Posavina)

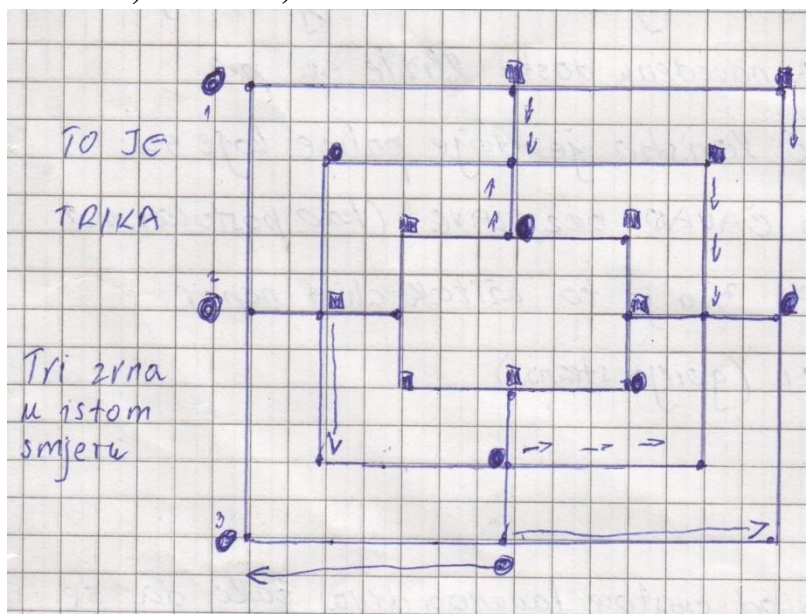

Slika 30: Kotakanje/kotačenje (vlastiti crtež)

Igra nadmetanja koju su uglavnom igrali dječaci, ali nekada su im se pridružile i djevojčice. Za igru koristio se kotač od starog bicikla, ali samo željezni okvir bez srednjeg dijela, odnosno gume. Za pokretanje željeznog kruga korišten je držač sličan štipaljki za odjeću dužine oko metar. Bila je to utrka među igračima tako da uz taj držač ispred sebe gura metalni krug i tko prvi stigne do cilja bio je pobjednik. Uspjeh je prije svega ovisio o kotaču, držaču, ali i o stazi po kojoj se kotrljao. Što je igrač brže kotrljao metalni krug šanse za pobjedu su mu bile veće. Onaj kome je kotač pao pri kotrljanju ispao je iz igre i morao je pričekati sljedeći krug. Igra se najčešće odvijala na ugaženim, dosta ravnim poljskim stazama jer su na takvim stazama bile rupe, pa je kotrljanje kotača bilo teže, a time igra i izazovnija.

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

Trika (Martinska Ves, Posavina)

Slika 31: Trika (nacrtala Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943., iz Desne Martinske Vesi)

Parovna igra. Igrala se uglavnom zimi kada je vani bilo hladno. Rekviziti koji su bili potrebni za igru bila su na tvrdom papiru ručno nacrtana mreža i neko zrno (najčešće grah ili kukuruz). Svaki igrač imao je po devet zrnaca kukuruza ili graha. Zrnca su se naizmjenično slagala na određena mjesta mreže. Cilj je bio složiti tri zrnca u jedan niz i time oduzeti suprotnom igraču jedno zrno. Postavljena zrnca povlačila su se po mreži s ciljem slaganja troreda i oduzimanja zrnca suprotnom igraču. I tako sve dok jedan od igrača nije ostao sa samo dva zrna jer je to značilo da ne može više složiti tri u nizu, time je završavala igra. Ova je igra bila za poticanje razmišljanja i pažnje.

Prepričala gospođa Ankica Muhvić, rođ. Peharec, r. 1943 iz Desne Martinske Vesi

SAT TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE S ELEMENTIMA DJEČJEG FOLKLORNOG PLESA

Prema Maletić (1983) pravilno artikuliran sat plesne obuke ima tri dijela:

- Uvodni dio,
- Glavni dio,
- Završni dio.

Uvodni dio sata ispunjava fizička i mentalna priprema za rad, a sastoji se od tjelesnog ugrijavanja (pripreme muskulature kroz sustav vježbi) i koncentracije te stvaranju ugodne radne atmosfere.

Glavni dio sata suptilni je nastavak ugrijavanja u koji voditelj dodaje predviđeno gradivo za taj sat, ali može biti isplaniran i nezavisno.

U završnom dijelu predviđeno je oblikovanje naučenog gradiva u glavnom dijelu sata, ali to često nije slučaj. Ponekad je potrebno nekoliko radnih sati da se savlada određeni elemenat plesa (Maletić, 1983).

Razlika između uobičajenog sata tjelesne i zdravstvene kulture i sata tjelesne i zdravstvene kulture s elementima plesa je u tome što kod sata s elementima plesa u završnom dijelu nije potrebno smirivati djecu jer se upravo pred kraj sata može stvoriti raspoloženje koje može biti poticatelj za aktivnosti koje prethode (Maletić, 1983).

PRIMJER SATA TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE SA SADRŽAJIMA DJEČJIH FOLKLORNIH PLESOVA POSAVINE

1. UVODNI DIO SATA

Uvodni dio sata varijanta je narodnog plesa *Pretikač*.

Djeca slobodno trče prostorom dok u pozadini svira ritam *trebarjevskog drmeša*. Kada glazba stane formiraju kolonu tako da stanu u par. Kada je kolona formirana zadatak je djece da trčećim korakom prolaze ispod podignutih ruku para ispred sebe, Kada glazba zasniva djeca počinju ponovno slobodno trčati prostorom. Igru ponavljamo dva ili tri puta.

2. PRIPREMNI DIO SATA

Opće pripremne vježbe:

- 1. *Hop – pljes* – Djeca stanu uspravno, stopala skupe i ruke stave uz tijelo. Skoče tako da noge rašire u širini ramena, a ruke podižu iznad glave i pljesnu.
- 2. *Tik – tak* – Stav spetni. Djeca oponašaju sat pokretima glave lijevo desno.
- 3. *Laku noć – dobar dan* – Stav spojeni. Djeca spuštaju glavu na prsa, a zatim ju podižu.
- 4. *Znam – ne znam* – Stav spojeni. Djeca ramena podižu (ne znam) i spuštaju (znam).
- 5. *Vjetrenjača* – Djeca kruže rukama naprijed, a zatim unazad oponašajući rad vjetrenjače.
- 6. *Vjetar* – Djeca ruke stave u uzručenje iznad glave. Gornjim dijelom tijela naginju se bočno u lijevu i desnu stranu.
- 7. *Mikser* – Djeca kruže bokovima u jednu pa u drugu stranu.
- 8. *Mali – veliki* – Djeca prvo čučnu, a zatim se podignu visoko na prste.
- 9. *Crtati krugove* – Djeca kruže stopalima u jednu pa u drugu stranu.
- 10. *Bicikl* – Djeca legnu na leđa, noge pogrče i podignu te se prave da „voze“ bicikl.
- 11. *Indijanac izviđa* – Djeca legnu na trbuh, jednu ruku stave iznad očiju, a zatim podignu trup i pogledaju u jednu stranu pa u drugu.
- 12. *Naprijed – natrag* – Djeca stanu u stav sunožni. Poskakuju sunožno naprijed – natrag.

3. GLAVNI DIO SATA – učenje novog plesa *Stara baba, stari ded'*

Prije početka uvježbavanja plesa s djecom djeci ukratko opišem ples koji ćemo izvoditi, a zatim ga demonstriram uz pjesmu i pjevanje. Koristit ću frontalni oblik rada.

Stara baba, stari ded'

Stara baba, stari ded',

Išli jesu jagle mlet.

Kad su jagle samleli,

Pileke su hranili.

Pileke su prodali,

Peneze su brojili.

Dedek babi se veli,

Kaj si bume kupili.

Ja bum sebe cipele,

Tebe bume jopanke.

Glavni A dio sata

Pokazujem djeci jedan po jedan segment narodnog plesa *Stara baba, stari ded'*:

- tri titrava koraka bočno u lijevu stranu
- tri titrava koraka bočno u desnu stranu
- težište tijela je na desnoj nozi, tri puta lijevom nogom udarimo o pod
- težište tijela je na desnoj nozi, tri puta lijevom nogom udarimo o pod

Glavni B dio sata

Spajanje svih naučenih segmenata narodnog plesa *Stara baba, stari ded'* u cjelinu. Plesanje u kolu uz pjevanje gore navedene pjesmice

4. ZAVRŠNI DIO SATA

U završnom dijelu sata djeca će odigrati narodnu igru *Prstenak*.

Sjest ćemo u krug na sredini dvorane. Brojalicom ćemo prvo odabrati onoga tko će pogađati gdje je *prstenak*. Zatim će *prstenak* putovati od djeteta do djeteta dok se izgovara brojilica, a onda slijedi pogađanje gdje se nalazi *prstenak*. Igru ćemo odigrati nekoliko puta, ovisno o vremenu koje nam je preostalo do kraja sata.

ZAKLJUČAK

Iako se o folklornim dječjim igrama i plesovima Posavine može pronaći tek poneki zapis, kroz razgovore sa starijim ljudima koji su proživljavali to razdoblje te kroz istraživanje literature spoznajemo da do izražaja dolazi kreativnost djece. Djeca su stvarala igre i rekvizite od raznih dostupnih materijala. Posavinu također, osim igara i plesova, krasi bogate i predivne narodne nošnje te velik spektar tradicionalnih instrumenata pa je vrlo važno na djecu prenijeti dio tradicije što naglašava bitnost uloge odgajatelja u predškolskoj dobi. Korištenjem folklornog sadržaja u odgoju djece potiče se njihova tjelesna aktivnost, pozitivno utječe na rast i razvoj tijela te poboljšanje motoričkih znanja i sposobnosti, posebno koordinacije pokreta. Također usavršavaju se govorne sposobnosti djece kroz pjevanje i druge govorno pjevne elemente, uči o kulturnoj baštini i tradiciji Hrvatske te stječu socijalne vještine što je u doba tehnološkog razvitka i otuđenosti od izuzetne važnosti.

LITERATURA

Alpska plesna zona (preuzeto 10.5.2022. s <http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Dinarska plesna zona (preuzeto 10.5.2022. s <http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Gjetvaj, N. (1986). *Narodna nošnja Hrvatske posavine*. Zagreb: Kulturno – prosvjetni sabor Hrvatske.

Ivančan, I. (1996). *Narodni plesni običaji u Hrvata*. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika.

Jadranska plesna zona (preuzeto 10.5.2022. s <http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Knežević, G. (1993). *Naše kolo veliko: Hrvatski dječji folklor gradivo 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Ethno d.o.o.

Knežević, G. (2012). *Sad se vidi, sad se zna*. Zagreb: Ethno d.o.o.

Knežević, G. (2005). *Srebrna kola, zlaten kotač: Hrvatski narodni plesovi za djecu i mladež i uvod u kinetografiju*. Zagreb: Ethno d.o.o.

Maletić, A. (1983). *Pokret i ples*. Zagreb: Kulturno - povijesni sabor Hrvatske

Panonska plesna zona (preuzeto 10.5.2022. s <http://www.hrvatskifolklor.net/php/folklornezone.php>)

Sremić, D. (2007). *Župa Martinska Ves*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost. Martinska Ves: Rimokatolička župa sv. Martina biskupa.

Vitez, Z. (2016) Uvod. U V.J. Opačić, (Ur.) u *Zborniku radova Hrvatski običaji i druge tradicije* (str. 8. do 21.). Zagreb: Mozaik knjiga.

Zebeć, T. (2016) Folklorni ples. U V.J. Opačić, (Ur.) *Zborniku radova Hrvatski običaji i druge tradicije* (str. 221. do 262.). Zagreb: Mozaik knjiga.

POPIS KAZIVAČA

Muhvić, Ankica, rođ. Peharec, r. 1943., Desna Martinska Ves

Pokas, Jagica, rođ. Sigur, r. 1937 iz Desnog Željeznog

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis)